

5. ÜNİTE

II. DÜNYA SAVAŞI SÜRECİNDE TÜRKİYE VE DÜNYA

5. 1. II. DÜNYA SAVAŞI (1939-1945)

5. 1. 1. II. Dünya Savaşı'nın Nedenleri

- I. Dünya Savaşı sonrasında Paris Barış Konferansı'nın büyük devletler arasındaki anlaşmazlıkların çözilememesi ve sorunların daha da artmasına sebep olması
- Milletler Cemiyeti'nin etkisiz kalması ve dünya barışını sağlayamaması
- Versay Antlaşması sonrası devletlerin aralarında çıkan anlaşmazlıklar
- Dünya Ekonomik Bunalımı sonrası ortaya çıkan sorunlar karşısında radikal çözümler öneren politikacıların öne çıkması
- Almanya, İtalya ve Japonya'nın revizyonist politikaları hayata geçirmeye çalışması. Bu çalışmanın diğer Avrupalı devletler tarafından tehdit olarak algılanması
- Almanya'da 1933'te Nazi Partisinin ve Adolf Hitler'in yönetime gelmesi
- I. Dünya Savaşı'ndan istediklerini elde edemedi hayal kırıklığıyla ayrılan İtalya'da, 1922'de Mussolini'nin iktidara gelmesi ve Roma İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmak istemesi
- İtalya'nın Habeşistan'a saldırması (1935)
- Japonya'nın Çin'e (Mançurya) saldırması (1931) ve "Asya Asyalılarındır" sloganı ile kendi refah alanını oluşturmaya çalışması
- Fransa, İngiltere, Rusya ve ABD'nin dünya üzerindeki gelişmelerden rahatsızlık duymaları

5. 1. 2. Savaşın Başlaması (1 Eylül 1939) ve Seyrini Etkileyen Gelişmeler

- 1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'yı işgali ile II. Dünya Savaşı fiilen başladı.
- İngiltere ve Fransa, Polonya'ya verdikleri garanti nedeniyle 3 Eylül 1939'da Almanya'ya savaş ilan ettiler.
- Avrupa'da Türkiye, İngiltere ve SSCB dışında Almanya ve İtalya'nın egemenliğine girmemiş ülke kalmadı.
- Uzak Doğu'da ise Japonya kendisine petrol ambargosu koyan ABD'ye karşı harekete geçti.
- Japonya 7 Aralık 1941'de ABD'nin Pasifik üstünlüğünü simgeleyen Hawaii takımadalarından Honolulu'daki deniz ve hava üssü Pearl Harbour'a baskın yaptı.
- Potsdam Konferansı'nda SSCB, Japonya'ya karşı savaşmayı kabul etti.
- SSCB gibi insan kaynakları ve coğrafyası çok geniş, iklimi sert olan bir devleti savaşa sürüklemek Almanya ve Japonya açısından savaşın seyrini değiştirdi.
- Konferanstan sonra ABD, Japonya'yı kayıtsız şartsız teslim olmaya zorlamak için yeni geliştirdiği atom bombalarını atmaya kararlaştırdı.
- 6 Ağustos'ta Hiroşima'ya, 9 Ağustos'ta Nagazaki'ye atom bombası atıldı.
- 14 Ağustos 1945'te Japonya kayıtsız şartsız teslim oldu.
- 1941'de Almanya'nın İngiltere'ye karşı düzenlediği hava saldırıları başarısız oldu.
- Almanya, SSCB'ye saldırdı.
- 1943 yılında Alman kuvvetlerinin Stalingrad Kuşatması kırıldı.
- Çok sayıda Alman askeri, Sovyet ordusuna esir düştü.
- Alman kuvvetleri geri çekilmeye başladı.
- Müttefik devletler, Kuzey Afrika'yı ele geçirdikten sonra İtalya'yı savaş dışı bırakmak amacıyla 10 Temmuz 1943'te Sicilya'ya çıkarma yaptılar.
- Başarısızlığa uğrayan Mussolini iktidardan düştü ve hapsedildi.
- Ulusal Faşist Parti kapatıldı ve İtalya savaştan çekildi.
- 6 Haziran 1944'te ABD ve İngiliz kuvvetleri Manş Denizi'ni geçerek Fransa'nın Normandiya sahiline çıkarma yaptı.

Revizyonist

Uluslararası alanda statükoyu, güç dağılımını değiştirmeye yönelik yenilikçi tutum yanlısı

Anti-Komintern Paketi

Almanya ve Japonya'nın komünist faaliyetlere karşı çözüm arayışına girerek iş birliğine yönelerek SSCB tehlikesini bertaraf etmek amacıyla 1936 yılında kurdukları pakt.

Roma-Berlin-Tokyo Mihver Bloku

Anti-Komintern Paketi'na 1937'de İtalya'nın da katılmasıyla oluşturuldu.

Mihver

1936'da Mussolini tarafından İtalya ile Almanya arasındaki ilişkiyi, zamanla da Japonya'yı içine alan birliği anlatmak için kullanılan kavram.

Mihver Devletler

Almanya, İtalya ve Japonya (Bulgaristan ve Romanya'da bu gruba katılmıştır.)

Müttefik

II. Dünya Savaşı yıllarında Britanya, Fransa, SSCB, ABD ve Çin tarafından Mihver Devletler'e karşı oluşturulan blok.

Müttefik Devletler

İngiltere, Fransa, Çin, SSCB ve ABD (en son katılan devlet)

Hayat Sahası

Almanya sınırları dışında yaşayan bütün Almanların sınırlar içerisine alınma politikası

- Fransa, Belçika ve Hollanda'yı Alman işgalinden kurtardılar.
- Müttefikler Almanya'nın başkenti Berlin'e kadar ilerlediler.
- Hitler, intihar ederek hayatına son verdi (30 Nisan 1945).
- Almanya, kayıtsız şartsız teslim oluşunun belgesini imzaladı. Avrupa'da II. Dünya Savaşı resmen sona erdi.

5. 1. 3. Birleşmiş Milletler Teşkilatının Kuruluşu (1 Ocak 1942)

- I. Dünya Savaşı sonrasında barışı korumak ve sürdürmek amacıyla Milletler Cemiyeti II. Dünya Savaşı'nın çıkmasına engel olamamıştı.
- Savaş sırasında ABD ve İngiltere Atlantik Bildirisi'ni yayınladılar.
- Bu bildiride yer alan hükümler daha sonra Birleşmiş Milletler Bildirisi'nde aynen kabul edildi.
- Almanya'ya karşı savaşa katılan 26 devletin imzasıyla 1 Ocak 1942'de Birleşmiş Milletler Bildirisi yayınlandı.
- Bu bildiride 26 devletin Atlantik Bildirisi'ndeki ilkeleri aynen kabul ettikleri belirtildi.
- San Francisco (San Fransisko) Konferansı'na kadar Mihver Devletler'e savaş ilan eden ülkelerin kurucu üye sayımları kararlaştırıldı.
- Böylece savaştan sonra kurulacak olan Birleşmiş Milletler Teşkilatının ilk adımı atıldı.
- 1945'te Yalta Konferansı'nda Beş Büyükler'e (ABD, SSCB, İngiltere, Fransa ve Çin) Birleşmiş Milletler kararlarını veto etme hakkı tanındı
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda her ülke tek oy kullanma hakkına sahiptir.
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde (BMGK) herhangi bir kararın alınması için veto hakkı olan 5 daimî üyeden hiçbirinin buna itiraz etmemesi ve 15 üyeden en az dokuzunun kararı onaylaması gerekmektedir.

5. 2. II. DÜNYA SAVAŞI SÜRECİNDE TÜRKİYE

5. 2. 1. II. Dünya Savaşı Döneminde Türkiye'nin Dış Politikası

- Türkiye uyguladığı dış politika sayesinde II. Dünya Savaşı'na girmemeyi başardı ve tarafsız olduğunu ilan etti.
- İlk etapta 1941'de Ankara'da Almanya ile bir dostluk ve saldırmazlık antlaşması yapıldı.
- Kasım 1942'de savaşın seyri değişmeye başladı.
- Stalingrad'da Alman ilerleyişi durduruldu.
- Avrupa'da ve Balkanlarda Almanya tehdidi yerine Komünizm ve Rusya yayılmacılığı endişesi aldı.
- Müttefik devletler ise 1943 Kazablanka Konferansı'nda Türkiye'nin kendi taraflarında savaşa katılmasının sağlanmasına karar verdiler.
- İngiliz Başbakanı Churchill, 30 Ocak 1943'te gizlice Adana'ya geldi. Burada İnönü'den savaşa girmelerini istedi. Fakat Türkiye tarafsızlığını devam ettirdi.
- Aynı yıl Kahire'de de İnönü- Churchill -Roosevelt bir araya geldi fakat Türkiye yine tarafsızlığını bozmadı.
- Şubat 1945'te toplanan Yalta Konferansı'nda savaştan sonra kurulacak olan dünya sisteminin nitelikleri belirlendi.
- Bu sistemi yürütecek uluslararası bir örgütün kurulması kararı (Birleşmiş Milletler) alındı.
- 1 Mart 1945'te kadar Almanya ve müttefiklerine savaş ilan edecek devletlerin de kurucu üyeliğe alınacağı açıklandı.
- Türkiye de bu gelişmeler üzerine 23 Şubat 1945'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etti fakat savaşa fiilen girmede.

5. 2. 2. II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye'deki İç Politik Gelişmeler

- Türkiye, II. Dünya Savaşı'na fiilen katılmamış ancak savaşın getirdiği ağır ekonomik koşulları tüm zorluklarıyla yaşamıştı.
- İnönü Dönemi'nin önemli siyasi ve kültürel adımlarından biri 17 Nisan 1940'ta Köy Enstitüleri Kanunu'nun çıkarılması oldu.
- Kanuna göre tarıma uygun devlet arazileri üzerinde ve şehir merkezlerinde Köy Enstitüleri kurulmaya başlandı.
- Temel amaç, köy okullarına öğretmen yetiştirmektir. Ayrıca enstitülerde kendisine ait tarlası, bağı, besi hayvanları, arı kovanları ve atölyeleri olan köylülere yeni tarım tekniklerinin öğretilmesi de hedefleniyordu.
- 1944'ten 1947'ye kadar devam eden süreçte Turancı gruplara yönelik tutuklamaların gerçekleştirildiği "İrkçılık-Turancılık Davası" başlatıldı.
- Ayrıca bazı aydınlar üniversitelerden tasfiye edildi.
- Bazı gazete ve dergiler kapatıldı.
- Türkiye savaş sonrasında oluşan dünyadaki demokrasi düşüncesinden etkilendi ve 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti (DP) kuruldu.

5.2.3. II. Dünya Savaşı'nın Türkiye'deki Ekonomik ve Toplumsal Yansımaları

- Türkiye II. Dünya Savaşı'na fiilen girmemesine rağmen savaşın olumsuz yansımalarından etkilenmiştir.
- Savaşın başlamasıyla seferberlik ilan etmiş bütçenin % 60'ını askerî harcamalara ayırmıştır.
- Mevcut nakliye araçlarına el konulmasıyla ülke içi ticaret ve sevkiyatta zorlanılmıştır.
- Sağlam para politikası terk edilerek fazla para basılmış bunun sonucunda enflasyon ve hayat pahalılığı artmıştır.
- Savaş, Türkiye'de zaten hassas olan ekonomik ve toplumsal dengeleri sarstı, bu durum dan en çok dar gelirli kesim etkilendi.
- Asayişin bozulması, hırsızlık, aile içi geçimsizlik, salgın hastalık ve bebek ölümlerinin artmasına sebep oldu.
- Hükûmet; narh sistemi, fiyat denetimi, karaborsacılıkla mücadele, karne uygulaması gibi önemlerle ekonomiye müdahale etmeye çalıştı.
- 1943'ten itibaren şeker, kahve, çay, pamuklu kumaş, gaz vb. mallar karneyle verildi.
- Savaş öncesinde planlanan yatırım programları hayata geçirilemedi.
- II. Dünya Savaşı sürecinde ülkede tek parti uygulaması devam etti ancak TBMM'de hükûmeti denetlemek amacıyla müstakil bir grup kuruldu.
- Savaşın tek olumlu ekonomik sonucu 1943-1945 arasında Türkiye'nin Müttefik Devletler'e yaklaşıp ödünç verme, kiralama düzeninden yararlanarak üretim ve ihracatını artırması oldu. Bu dönemde yapılan bazı düzenlemeler şunlardır:

Millî Korunma Kanunu (18 Ocak 1940)

- II. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine ekonomiyi ve fiyatları denetim altına almak için Millî Korunma Kanunu çıkarıldı. Böylece savaş ekonomisi uygulaması başladı.
- Kanun'la savaş döneminde ortaya çıkan aşırı fiyat artışlarını önlemek, mal darlığı ve karaborsacılıkla mücadele etmek, halk arasında oluşabilecek sosyal adaletsizlikleri yok etmek ve savunma giderlerine kaynak bulmak için olağanüstü önlemler almak amaçlanıyordu.
- Narh uygulamasına geçildi. Devletin ekonomiye müdahalesi arttı.
- Kanundan istenilen sonuçlar elde edilemeyince fiyatlar serbest bırakıldı.
- Sanayici ve tüccarların ekonomik durumları iyileşirken dar gelirli vatandaş daha fazla sıkıntı çekmeye başladı.

Varlık Vergisi (11 Kasım 1942)

- Savaş koşullarının getirdiği karaborsacılık ve fiyatların yükselmesi savaş zenginlerini ortaya çıkarmıştı.
- Varlık Vergisi adı altında servet üzerinden ağır bir vergilendirme uygulamaya konuldu.
- Komisyonların belirlediği vergiyi ödemeyenler, çalıştırılmak üzere Erzurum Aşkale'ye gönderildi.
- Tepkiler üzerine 1944'te Varlık Vergisi uygulamasına son verildi.

Toprak Mahsulleri Vergisi (4 Haziran 1943)

- 1941-1943 yılları arasında hububatın piyasa fiyatının altında ve zorunlu olarak devlete satılmasının yanında tarımsal ürünler üzerinden vergi alınması kararlaştırıldı.
- Çiftçiler yetiştirdikleri ürünün %10'unu ayni ya da nakdî vergi olarak verecekti. Vergilendirmede amaç devlete gelir sağlamak, gıda sorununu çözmek, toplumsal sıkıntıları hafifleterek hükûmete duyulan memnuniyetsizliği azaltmaktır.
- Sadece kendine yetecek kadar üretim yapabilen yoksul çiftçiler, üç yıl boyunca uygulanan bu vergi nedeniyle ekonomik açıdan daha da zorlanmaya başladı. Bu durum çiftçilerin hükûmete tepki göstermesine sebep oldu.

5. 3. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI

5.3.1. Barışı Sağlama Çabaları

- II. Dünya Savaşı Almanya'nın yenilgisi ve Japonya'nın teslimiyetiyle sona erdi.
- Müttefik Devletler 1945'te Yalta, San Francisco ve Postdam Konferanslarını düzenleyerek barışı tesis etmeye çalıştılar.

Yalta Konferansı	San Francisco Konferansı	Potsdam Konferansı
4-11 Şubat 1945	25 Nisan-26 Haziran 1945	17 Temmuz-2 Ağustos 1945
Franklin Roosevelt, Winston Churchill ve Joseph Stalin Kırım Yarımadası'nın Yalta şehrinde toplandı.	Almanya ve Japonya'ya savaş açan ülkeler, Yalta'da alınan kararlar doğrultusunda ABD liderliğinde San Francisco'da bir araya geldi.	Almanya'nın Potsdam şehrinde düzenlendi ve Müttefik Devletler'in son büyük konferansı oldu.
AMAÇLAR Savaş sonunda devletler arasındaki iş birliğini geliştirmek ve dünyanın geleceğini planlamak.	AMAÇ Birleşmiş Milletler kurulmasını sağlamak.	AMAÇLAR Almanya'nın teslim olmasından sonra yaşanan sorunları görüşmek ve barış koşullarını belirlemek.

5.3.2.II. Dünya Savaşı'nın Sonuçları ve İki Kutuplu Dünya Düzeni

- Savaşın sonunda yapılan konferanslarda alınan iş birliği kararlarına rağmen müttefikler arasında birliktelik sağlanamadı.
- II. Dünya Savaşı'nın bitiminde Avrupa, dünya siyasetinde belirleyici güç olma özelliğini kaybetti ve yeni bir dünya düzeni oluştu.
- Savaş boyunca uluslararası savaş hukuku askıya alındı ve insan hakları ihlalleri yaşandı.
- Yahudiler başta olmak üzere birçok insan toplama kamplarına gönderilerek insanlık dışı koşullarda yaşamaya ve etnik kıyım maruz kaldı.
- Savaş suçlularını cezalandırmak için Nürnberg Mahkemeleri kuruldu.
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 9 Aralık 1948'de "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme"yi ve 10 Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni kabul etti.

II. Dünya Savaşı'nın Siyasi ve Askeri Sonuçları:

- Birleşmiş Milletler Teşkilatı kuruldu.
- Nazizm, faşizm gibi akımlar tasfiye edildi.
- Almanya ve Avusturya dört işgal bölgesine ayrıldı.
- Japonya, 14 Ağustos 1945'te kayıtsız şartsız teslim oldu.
- ABD, geliştirdiği nükleer teknolojiyle dünya siyasetinin en önemli gücü hâline geldi.
- SSCB, 1949'da atom bombasını, 1953'te hidrojen bombasını geliştirdi.
- ABD-SSCB arasında yaşanan ideolojik ayrılık ile Batı ve Doğu Bloklarının ortaya çıkması, dünyada Soğuk Savaş Dönemi'nin başlamasına neden oldu.
- Komünist ülkelerin kapalılık ve gizlilik siyasetini belirtmek amacıyla ilk kez Winston Churchill tarafından "demir perde" kavramı kullanıldı.
- Savaşı takip eden yıllarda İngiltere, Hollanda, Fransa, Belçika ve Portekiz sömürge imparatorlukları dağıldı.

II. Dünya Savaşı'nın Ekonomik Sonuçları:

- Ülkeler arasındaki bloklaşma ile blokların dışı kapalı bir ticarete yönelmeleri uluslararası ticarete olumsuz yansıdı.
- Ülkelerin savaş öncesindeki millî gelirleri savaş sonrasında düştü. Savaşa katılan ülkelerin paraları dolar karşısında değer kaybetti.
- ABD, özellikle SSCB ile komünist rejimin dünyaya yayılmasını engellemek amacıyla Truman ve Marshall Planı'nı uygulamaya koydu. Türkiye'nin de içinde bulunduğu Avrupa kıtasına ciddi boyutlarda ekonomik ve askerî yardımlarda bulundu.
- ABD liderliğinde, uluslararası düzeyde para temini ve akışını sağlamak için Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası gibi kurumlar kuruldu.

II. Dünya Savaşı'nın Sosyo-Kültürel Sonuçları:

- Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin askerî amaçlı kullanılması, cephe gerisindeki milyonlarca sivilin hayatını kaybetmesine yol açtı.
- II. Dünya Savaşı'nın ardından Batı Avrupa'da kültürel ilerleme kaydedildi. Sanat ve bilimin özgürlük gerektirdiği anlayışı ağırlık kazandı.
- Savaş karşıtı hareketler özellikle 7. sanat olarak kabul edilen sinema alanında kendini hissettirdi.
- Amerika'daki bazı yönetmen ve oyuncuların komünizm suçlamasıyla sürülmesi Hollywood sinemasının sanat düzeyinde düşüş yaşanmasına sebep oldu.
- Savaş sonrasında yazarlar, geleneksel değerlerin ve içinde yaşadıkları toplumun genel kabullerinin dışına çıkan edebî eserler vermeye başladı.
- Sanatsal arayışlar olabildiğince genişledi ve çağdaş sanayinin sunduğu yeni malzemelerle sanatın gelişme hızı arttı.

5. 3. 3. Orta Doğu'nun Yeniden Şekillenmesi

- II. Dünya Savaşı sonrası süper güç hâline gelen ABD ve SSCB, Orta Doğu'ya hâkim olabilmek amacıyla büyük bir rekabete girdi.
- Bu devletlerin uyguladığı politikalar Orta Doğu'da gruplaşmalara, siyasi kaosa, ayaklanmalara ve askerî darbelere sebep oldu.
- İlk kongresini 1897 yılında düzenleyen Dünya Siyonist Örgütü, Filistin'i Yahudilere vermesi karşılığında Padişah Abdülhamit'e Osmanlı dış borçlarının bir kısmını ödemeyi teklif etti ancak teklif padişah tarafından kabul edilmedi.
- I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin bölgedeki etkisi azalınca İngiliz Hükûmeti, Balfour (Balfur) Deklarasyonu (2 Kasım 1917) ile Filistin topraklarında bağımsız bir İsrail Devleti kurulmasını desteklediğini duyurdu.
- Bu süreçte planlı göçlerle bölgedeki Yahudi nüfusu giderek artırıldı.
- Filistin'e Siyonist Örgütün bir projesi kapsamında gerçekleştirilen Yahudi göçü, Arap topluluklarında öfke ve isyana yol açtı. Siyonistlerle Araplar arasındaki düşmanlık, Ağustos 1929'da kanlı çatışmalara dönüştü.
- İngiltere'nin bu bölgeyi Yahudi ve Arap devletleri arasında ikiye bölmeyi önerisi Filistinli ve Arap temsilciler tarafından reddedildi.
- İngiltere, bölgedeki manda yönetimlerine son verme kararı olarak sorunu 2 Nisan 1947'de BM'ye devretti.
- BM'nin girişimleriyle kurulan Filistin Özel Komitesi, hazırladığı raporla çözüm için çoğunluk ve azınlık planları olmak üzere iki seçenek ortaya koydu.
- Çoğunluk planına göre Yahudilerin ve Arapların çoğunlukta bulunduğu bölgeler göz önünde tutularak taksim yapılacak, bu çerçevede birer Arap ve Yahudi devleti kurulacaktı.
- Kudüs BM tarafından yönetilecekti.
- Azınlık planına göre ise Kudüs merkezli bir Filistin Federal Devleti kurulacaktı.
- BM Genel Kurulu, 29 Kasım 1947'de yapılan oylama sonucunda Arapların muhalefetine rağmen çoğunluk planını kabul etti.
- Alınan bu karar Arap-Yahudi çatışmasını artırdı. 14 Mayıs 1948'de Yahudi Geçici Konseyi, Ben Gurion (Ben Goryn) başkanlığında bağımsız bir İsrail Devleti'nin kurulduğunu ilan etti.
- Kurulan yeni devlet aynı gün ABD, iki gün sonra da SSCB tarafından tanındı.
- İsrail Devleti'nin kuruluşunun ilanı bölgedeki Arap ülkelerinin İsrail'e savaş açmasını beraberinde getirdi. Böylece ardı arkası kesilmeyecek Arap-İsrail gerilimi ve savaşları başladı.
- Soğuk Savaş Dönemi'nde Filistin'deki gelişmeler bloklar arasında soruna dönüştü.
- Taraflar, petrole hâkim olmak ve silah satışını artırmak için bölgedeki mezhep farklılığını ve ülkeler arasındaki yapay çekişmeleri körükledi. Bu durum bölge ülkeleri arasında günümüze kadar uzanan gerilime ve sıcak çatışmalara yol açtı.
- Orta Doğu'da büyük güçlerin etkisiyle kurulan yönetimler, sahip oldukları imkânları halklarının refahı için kullanamadıklarından bölgenin geri kalmasına sebep oldular.